

Bilaga - arbetsrapport

Hållbar strategisk samhällsplanering
– som bidrar till energi-, miljö-, och
klimatmålen

Länsstyrelserna
Regional Utveckling & Samverkan
i miljömålssystemet (RUS)
Länsstyrelserna
Energi- & klimatsamordning (LEKS)
Länsstyrelsernas Samhällsbyggnadsnätverk

Länsstyrelserna

Titel: Arbetsrapport. Hållbar strategisk samhällsplanering som bidrar till energi-, miljö- och klimatmålen

Författare: Håkan Persson Länsstyrelsen i Dalarnas län,
Anna-Lena Lökvist Andersen Länsstyrelsen i Stockholm
och Jonas Åker Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Bilaga: Arbetsrapporten är bilaga till rapport 2023:12

Diarienummer: 12648-2023

Utgivningsår: 2023

Omslagsbild: Illustration av John Tenniel, Alice i Underlandet, 1865.

Innehållsförteckning

Syfte och metod	1
Projektets framdrift	3
Projektorganisation	6
Arbetsprocesser	7
Aktiviteter.....	7
Möten med myndigheter	9
Möten med planeringskatalogen	12
Länsstyrelseworkshopar	12
Kommunworkshopar	15
Förankring	20
Kunskapshöjande seminarier.....	21
Litteraturstudier	23
Slutsats	26

Syfte och metod

Bakgrund

Kommunerna behöver i högre grad verka för att omställningsprocesser mot ett miljö-, energi- och klimatanpassat samhälle stärks genom den strategiska översiktliga planeringen. Projektet *Hållbar strategisk samhällsplanering som bidrar till miljö-, klimat- och energimålen* är ett nationellt tvärsektoriellt samverkansprojekt mellan Länsstyrelsernas energi- och klimatsamordning (LEKS), Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (RUS) och Samhällsbyggnadsnätverket. Detta är arbetsrapporten från projektet. Här beskrivs bland annat arbetsprocessen samt slutresultatet för projektet. Utöver denna arbetsrapport finns ett PM samt en huvudrapport.

Syfte

Det övergripande målet med projektet är att utveckla länsstyrelsens arbete med att hitta generella verktyg för att integrera miljö-, energi- och klimatmålen i samhällsplaneringen för att länsstyrelsen på så sätt bättre kan medverka till att dessa frågor bättre lyfts in i den kommunala samhällsplaneringen exempelvis den fysiska strategiska samhällsplaneringen enligt PBL.

Projekt mål

- Genomföra kunskapshöjande insatser, t ex digitala möten för respektive nätverk (samhällsbyggande, miljö, energi/klimat).
- Bidra till länsstyrelsernas process om framtagande av planeringsunderlag
- Kartlägga länsstyrelsens olika arbetsprocesser inom översiktsplanering (från tillhandahållande av underlag till samråd och remisshantering), klimat och miljö samt identifiera var i processerna dialog och ömsesidigt utbyte mellan de olika processerna bäst kan ske.
- Bidra till kommunikation, samråd och resultatspridning av Miljömålsrådets program Ramverk för nationell planering.
- Eventuellt utveckla den tidiga dialogen med kommunerna så att den bidrar till att integrera Agenda 2030 (miljödelen) samt klimat- och miljömålen i översiktsplaneringen.
- Eventuellt utveckla uppföljningen av översiktsplaneringen och dess koppling till miljömålsuppföljningen.

Effekt mål

- Att kommunernas översiktsplanering bättre bidrar till uppfyllande av miljömålen, Agenda 2030 och minskade klimatpåverkande utsläpp.
- Att kommunerna upplever att länsstyrelsernas stöd har förbättrats.
- Ökad samsyn mellan länsstyrelserna om hur arbetet med de nya bestämmelserna i PBL kan ske.
- Ökad samverkan mellan olika verksamhetsområden inom länsstyrelsen.

Metod

Arbetet bestod inledningsvis av att bygga nätverk och göra projektet känt hos SKR, Boverket med flera statliga myndigheter, länsstyrelser samt några utvalda kommuner. Vi har arrangerat kunskapshöjande seminarier, genomfört studier av tidigare rapporter i linje med vårt uppdrag och framförallt bedrivit ett arbete i iterativa dialogprocesser i tre stegs workshops med kommuner och Länsstyrelser och deras handläggare inom miljö-, energi och klimat (MEK) och PBL-planerare.

Projektets framdrift

Projektgrupp (arbetsgrupp) och styrgrupp blev klara under februari månad 2021. Efter att arbetsgruppen formerats och träffats några gånger så var det viktigt att göra projektet känt ute bland nätverkens handläggare runt om på länsstyrelserna. Tidigt i projektet togs en SWOT-analys fram som tar upp styrkor, svagheter, möjligheter och hot med projektet.

Under mars-april 2021 genomfördes en enkätundersökning inom handläggarnätverken för LEKS, RUS och Samhällsbyggnadsnätverket. Syftet var bland annat att berätta om projektplanen och målsättningarna med projektet men även en undersökning om hur väl tjänstepersonerna ansåg att arbetet med integrering av miljö-, energi- och klimatmålen i samhällsplaneringen fungerade idag.

Arbetsgruppen genomförde i maj 2021 under en förmiddag ett digitalt uppstartsmöte för alla tre nätverkens handläggare och chefer. Ett 70-tal personer deltog i mötet. Syftet med mötet var att informera om projektet, redovisa en analys av enkätsvaren, genomföra ett kortare arbetspass/workshop och därefter informera om kommande aktiviteter i projektet.

Under våren, med uppföljning under hösten 2021, genomfördes digitala möten med bland andra Boverket, Energimyndigheten, Naturvårdsverket samt Sveriges kommuner och regioner, SKR. Syftet med dessa möten var dels att knyta kontakter och informera om projektet och få responsen på vårt uppdrag, dels omvänt att vi i arbetsgruppen fick ta del av pågående arbeten och utredningar hos de andra.

Under hösten 2021 genomförde projektet ett workshoparbete med utvalda tjänstepersoner från nätverken RUS, LEKS och Samhällsbyggnadsnätverket. Personerna representerade olika länsstyrelser. Avsikten var att kartlägga våra olika roller och vi undersökte gemensamt interna arbetsprocesser. Avsikten var att bedöma om det behövs förändringar och i så fall hur vi ska genomföra förändringar för att utveckla våra tvärsektoriella arbeten på länsstyrelserna. Under hösten 2021 har arbetsgruppen även träffat den nationella redaktionen för planeringskatalogen i syfte att informera om projektet. Eventuellt kommer resultatet av projektet finnas i planeringskatalogen.

Under våren 2022 genomfördes ett workshoparbete med fem kommuner av olika storlekar och geografisk belägenhet. Avsikten med detta var att kartlägga hur kommunerna arbetar idag när det kommer till kommunala ÖP-arbetet och vad de förväntar sig för vägledning av länsstyrelserna när det kommer till att öka det tvärsektoriella arbetet inom kommunerna och i utformningen av översiktsplanerna.

Arbetsgruppen har även bjudit in handläggare och chefer från alla tre nätverken till ett antal s.k. kunskapsförande seminarium under 2021–2022.

SWOT analys

I det tidiga uppstartsarbetet för projektet gjordes en så kallad Swot analys för att identifiera styrkor, svagheter, möjligheter och hot med projektet.

Styrkor

- Arbetsgruppens sammansättning kommer från våra olika målområden, länsstyrelser mm.
- Vi i projektgruppen kompletterar varandra, olika infallsvinklar ger projektet bredd och mångfald.
- Kreativa arbetsprocesser i projektgruppen
- Goda tidigare erfarenheter av liknande frågor finns i projektet, vilket kan vara gynnsamt då många aktiviteter liknar varandra även nationellt.
- Tidigare projekt drivna av projektmedlemmarna Eklips, Hållsam Dalarna, Klimatsmart transportplanering och Klimatsmarta länstransportplaner.
- Det finns tre engagerade nätverk med mycket kunskap.
- Uppdraget kommer från RUS respektive LEKS styrgrupper dvs de är projektägare och kan driva frågan.
- Frågan ligger rätt i tiden – hur kan vi få den fysiska planeringen mer hållbar.
- Många andra nationella projekt att ta inspiration av och där etablerad kontakt finns – t.ex. ramverk för nationell planering.
- Projektid på 18 månader.
- Tid och resurser finns tillgängligt i projektet som gör det möjligt att tänka mer strategiskt och långsiktigt.

Svagheter

- Svårigheter att få med viktiga aktörer och beslutsfattare i det löpande arbetet.
- Att det är svårt att sälja in projektet så länge som det av vissa upplevs otydligt.
- Ingen kommunikatör kopplad till projektet.
- Styrgruppen blir för detaljstyrande.

Möjligheter

- Att på ett pedagogiskt sätt visa vad projektet syftar till.
- Länsstyrelserna är en stor och viktig kompetenspool.
- Många sektorsmyndigheter är intresserade av frågeställningen och vill vara med och jobba för utvecklingen.
- Kunna lägga grunden till andra projekt via saker som kommer upp i dialog men som vi inte kan ta in i projektet just nu.
- Samarbeta med andra projekt.
- Att kunna påverka och få input från tre viktiga nätverk.
- Engagerad styrgrupp.
- Genomföra omvärldsanalyser inom området och sprida detta

Hot

- Att inte komma vidare från analysfasen (kaos) fastnar i alla detaljer.
- Att vi misslyckas med att nå ut med resultatet.
- Att vi misslyckas med att visa vad projektet syftar till.
- Arbetet riskerar att bli bortprioriterat hos deltagare vid lägen där det behöver prioriteras pga. resursbrist.
- Risk att arbete kopplat till projektet blir för personbundet. Slutar personen kan det ha negativ påverkan på genomförandegraden hos deltagare.
- Sammanblandning med andra projekt.
- Coronasituationen ger ett utökat arbetstryck på länsstyrelserna.

Projektorganisation

Styrgrupp

Projektets styrgrupp har haft deltagare från tre nätverk:

Hanne Romanus, Samhällsbyggnadsnätverket, Länsstyrelsen i Skåne

Nina Kiani Janson, Samhällsbyggnadsnätverket, Länsstyrelsen i västra Götaland

Fredrik Sandberg t.o.m. juni 2021 därefter Åsa Lindqvist,
Samhällsbyggnadsnätverket, Länsstyrelsen i Dalarna

Erik Särnholm, LEKS, Länsstyrelsen i Dalarna (fram till juni 2022)

Catarina Kristensson, LEKS, Länsstyrelsen i Jönköping

Magnus Eriksson, RUS, Länsstyrelsen i Dalarna och från november 2022 Gävleborg

Arbetsgrupp

Håkan Persson, Samhällsbyggnadsnätverket, Länsstyrelsen i Dalarna

Anna-Lena Lökvist Andersen, RUS, Länsstyrelsen i Stockholms län

Jonas Åker Zeander, LEKS, Länsstyrelsen Västra Götaland

Arbetsprocesser

Aktiviteter

Uppstartsmöte

Den 19 maj 2021 genomfördes ett uppstartsmöte för projektet. Inbjudan gick ut till chefer och handläggare såsom miljömålshandläggare, energi- och klimatsamordnare, planhandläggare, infrastrukturhandläggare och översiktsplanhandläggare. Dessutom delades inbjudan vidare bland de inbjudna. Totalt deltog ca 75 personer på uppstartsmötet. Majoriteten var planerare, följt av energi- och klimatstrategier och miljöstrategier.

Vid uppstartsmötet delades deltagarna in i olika digitala grupprum och diskuterade bland följande två frågeställningar.

Tvärsektoriella samarbeten är viktigt men hur utvecklar vi det på länsstyrelsen?

Vi bör utarbeta metoder till exempel ordna workshops som utvecklar det tvärsektoriella samarbetet inom den egna Länsstyrelsen.

Ska Länsstyrelserna ha och ”besluta” om gemensamma vägledningar/checklistor?

Det är bra med vägledningar och checklistor som tas fram och sanktioneras i nationella nätverk mellan sakområden. Viktigt med utbildning av checklistor och vägledningar så småningom. Det räcker inte enbart med att ta fram dessa.

Enkätundersökning

För att skaffa oss en uppfattning om hur tjänstepersoner inom projektets tre nätverk RUS, LEKS och samhällsbyggandsnätverket deltar i och uppfattar dagens samarbete i ÖP-arbetet och de processer Länsstyrelsen deltar i tillsammans med kommunerna i ÖP-arbetet genomfördes en enkätundersökning där var och en svarade på följande frågeställning.

Hur väl anser ni att ni arbetar med integrering av miljö-, energi- och klimatmålen i samhällsplaneringen? Svara i en skala 1 till 5 där 1 är väldigt lite integrering och 5 är mycket hög integrering. Motivera gärna ditt svar.

1 – deltar ej i översiktsplanegranskning

2 – granskar översiktsplaner endast bevakning av att klimatrelaterade frågor hanteras i kommunernas ÖP

3 – får ÖP på internremiss här på Länsstyrelsen och bevakar klimatrelaterade frågor

4 – svarar på internremisser och försöker föra in energi-, miljö- och klimatrelaterade frågor

5 – Vi har tvärsektoriella nätverksmöten tillsammans där vi diskuterar hållbarhetsfrågor i stort

Totalt 43 svar¹. Av dessa var 20 stycken PBL handläggare, 13 stycken Miljöstrategier eller Miljömålssamordnare och 20 stycken Energi- och klimatstrategier.

Ca 70 % av de svarande miljömålssamordnarna och något lägre ca 67% bland energi- och klimatstrategerna svarade att de deltar i översiktsplanegranskningen på länsstyrelsen.

På frågan hur de tycker att de lyckas med att bidra med miljö-, energi och klimatperspektiven i Länsstyrelsens arbete gentemot kommunerna i den strategiska fysiska planeringen svarar ca 11% bland energi- och klimatstrategerna och PBL planerarna att det fungerar dåligt medan 63% bland PBL planerarna respektive 44 % hos energi- och klimatstrategerna tycker att det fungerar bra. Bland Miljömålssamordnarna tycker ca 60 % att det funkar mindre bra och 40 % tycker att det fungerar bra.

Några fritextcitrat från enkätundersökningen:

”Frågan är oviktig hos kommuner och svårt att få planhandläggare på lst att orka ta till sig klimataspekten när det finns många andra frågor som de måste hålla koll på”

”Hur relevant är målet för det nationella målets uppfyllelse? Kommunen står fria att välja mål., ingen uppföljning av ÖP görs”.

”De saknas tydlig styrning och något att ta tag i vid vår diskussion med kommunen. Vi skulle behöva anordna workshops och informationstillfällen för kommunerna inför deras ÖP-arbete”.

”Det beror på när i processen vi kommer in. Arbetet sker ju hos kommunerna och det arbetet är inte vi delaktiga i, mer än vid formella samråd och om kommunen kontaktar oss i tidiga dialoger. Det är viktigt att frågorna kommer upp politiskt på agendan så att politikerna förstår vad politiska strategiska beslut kan innebära för att uppfylla målen eller om utvecklingen går i annan riktning”.

”Med utgångspunkt från vårt uppdrag. Dock begränsas förutsättningarna kraftigt av begränsningarna i PBL. Fysiska miljövärden har generellt ett svagt skydd i lagstiftning och frågorna kommer ofta att handla om hanteringen av riksintressen. Detta gör att en stor del av miljövärdena kopplade till vardagslandskapet och som också är av stor betydelse för miljömålen tenderar att utelämnas i ÖP-arbetet”.

---

¹ Några av respondenterna hade flera uppdrag därav är summan 43 istället för 53

”Vi har en bra grundnivå men den behöver lyftas. Ett behov är att få in kompetens om klimatpåverkan tydligare i handläggningen”.

”Fungerar bra efter att vi har fått våra klimat- och energisamordnare engagerade i handläggningen”.

”Relativt bra men det går absolut att göra det ännu tydligare och bättre för kommunerna, så det framgår vad vi förväntar oss av dem och så det blir tydligt vad vi lämnar för underlag till dem så de kan nå dithän. Jag tror att ibland så vet vi inte vad vi vill uppnå, vi har inte själva klagjort det”.

”Ganska bra. Det är inte alltid lätt att bryta ner dem på lokal nivå och motivera till kommunerna vilka aspekter de bör beakta och hur de kan bedriva planering med utgångspunkt i målen”.

Möten med myndigheter

Arbetsgruppen tog tidigt i projektet kontakt med andra statliga myndigheter för att göra projektet känt och inhämta kunskap om vad andra myndigheter skulle kunna ha för kopplingar till projektet i sitt arbete. Det var viktigt att tidigt bygga nätverk för att få en bild av hur projektet uppfattades hos de respektive myndigheterna och att få deras syn på frågeställningar och få vår problembild bekräftad.

Informationen som ges under respektive rubrik är i regel hämtade från minnesanteckningar och speglar de frågeställningar och sakfrågor som togs upp i våra samtal.

Boverket

Vi har haft ett par diskussionsträffar tillsammans med Jon Resmark, Daniel André, Hanna Olin Petersson, och Caroline Stigsdotter från Boverket. Även Åsa Blomster från expertnätverket för ÖP deltog. Våra samtal handlade om och mynnade ut i följande;

Hur kan en nationell planeringsnivå utvecklas i Sverige?

- Vi når inte målen i Agenda 2030 vi måste ställa om – men planeringssystemet är ofullständigt.
- Idag saknas en gemensam målbild för rumsliga strukturer och målfloran är spretig och otydlig.
- Samverkan krävs för att lösa komplexa och nya typer av problem
- Många intressen och sektorsfrågor behöver ses utifrån en större helhet. Idag brister hänsynen till funktionella samband och sammanhang.

Lösningen är:

- Nationella planerings och analysunderlag. Hur och av vem är oklart!
- Arena för nationell samordning. Denna ger länsstyrelserna stöd och breddar perspektiven och tar fram koncept och underlag till nationella rumsliga styrdokument. Arenan verkar för samordning av investeringar.
- Forum för dialog mellan olika planeringsaktörer nationellt. Här byggs och sprids kunskap. Dialog och samverkan.
- Ramverk för nationell planering, pågående programområde inom Miljömålsrådet, syftar till att bidra till flera av frågorna.

Naturvårdsverket (NV)

Vi har haft ett par diskussionsträffar tillsammans med Christian Haglund, Lotta Lagerberg, Johanna Axelsson samt Ann Åkerskog från NV. Våra samtal handlade om och mynnade ut i följande;

- Naturvårdsverket anser att miljöbedömningsprocesserna kopplat till den fysiska planeringen kan skärpas upp ytterligare och komma in ännu tidigare och göra så att de bättre uppnår miljömålen. Detta bedöms kunna ske genom att stärka det tvärssektoriella arbetet.
- Betydelsen av samverkan och jobba med delvis andra perspektiv i miljöarbetet kan inte nog understrykas. Vi behöver jobba mer tvärssektoriellt, i lärandegrupper och med ett innovationstänk. Det krävs delvis systemförändringar och att tänka på ett nytt sätt och det pågår väldigt många forskningsprojekt på olika håll i den riktningen.
- Naturvårdsverket kommer in i fysisk planering i olika mötesplatser till exempel Rådet för hållbara städer och Ramverk för nationell planering men även i utformning av planeringsunderlag såsom Grön infrastruktur osv.

Energimyndigheten (EM)

Vi har haft ett par diskussionsträffar tillsammans med Rebecka Marklund och Olov Åsberg från EM. Våra samtal handlade- och mynnade ut i följande;

- EM är inblandad i en mängd olika insatser av olika slag som bidrar till allt från transporteffektivt samhälle till Energiplanering och hållbar elektrifiering. De är en viktig aktör i rådet för hållbara städer samt en del andra projekt som handlar om att skynda på omställningen på lokal och regional nivå.
- Energimyndigheten driver tillsammans med Boverket ett projekt vars syfte är att hitta ett verktyg för att synliggöra och analysera planers klimatpåverkan.
- EM har under några år tillsammans med ett antal Länsstyrelser i landet genomfört ett antal så kallade LOREG projekt (lokal och regional energiutveckling). Fokus är att stärka den institutionella förmågan lokalt och regionalt kopplat till både PBL och MB. Det genomfördes en sammanställning av projekten i rapportform men även en digital portal på EM hemsida där fler kan studera och dra nytta av projekten.
- Det pågår även forskningsprojekt i samverkan med Formas/Vinnova och flera nya projekt i loopen där det går ut på att ställa om arbetssätt lokalt och regionalt samt där förutsättningarna är att styra mot klimatmål på längre sikt.

- EM skriver klimatkontrakt 2030 med ett antal kommuner bl.a. Borlänge kommun angående Viable Cities. **Klimatkontrakt 2030** är en kraftsamling från svenska städer och den nationella nivån för att snabba på utvecklingen för att klara detta. Det är ett avtal mellan städer, myndigheter och Viable Cities där alla parter tar på sig att konkret bidra till att öka takten i klimatomställningen.

Sveriges kommuner och regioner (SKR)

Vi har haft ett par diskussionsträffar tillsammans med Kristina Isacson och Kerstin Blom Bokliden. SKR meddelade att de i sina kontakter med kommunerna har samlat på sig synpunkter. Nedanstående synpunkter är åsikter om länsstyrelsernas arbeten:

- Länsstyrelserna måste titta inåt inom organisationen för att bli bättre i tvärsektorieella processer.
- Länsstyrelserna har olika roller och olika möjligheter att påverka och våra sakkunskaper måste respekteras.
- Länsstyrelserna behöver hitta metoder och bli bra på att kontinuerligt utbilda, berätta och beskriva våra olika roller och se på vilket sätt vi kan förbättra och underlätta ÖP-PBL processen. Var hör olika frågor hemma och i vilka skeden i ÖP-processen kan frågorna tas upp?
- Viktigt att skilja mellan vad som har lagstöd respektive vad som är råd i en dialog. Många länsstyrelser är dock lite låsta av att tvingas skära ner sina organisationer.
- Projektet bör känna kommunerna på pulsen. Vad vill kommunerna ha? Bra att visa goda exempel när man har fått tillräckligt stöd och vad de skiljer sig mot en kommun som upplever att de inte fått tillräckligt med stöd.
- Länsstyrelserna jobbar väldigt olika vad gäller stöd till kommunerna. SKR har bra kontaktnät ut till kommunernas Miljöchefer och Samhällsbyggnadschefer. SKR har kontinuerliga digitala möten med dessa nätverk.
- ÖP-processen är lång och nu med nya upplägget med planeringsstrategi kan man ta en diskussion om samverkansformer och vikten av en tidig dialog både internt inom länsstyrelserna och mellan våra länsstyrelser så vi jobbar likartat. Viktigt också att nätverka med kommunerna.
- Ta reda på vad kommunerna får för stöd av länsstyrelserna. Kan länsstyrelserna leva upp till de underlag som kommunerna önskar?
- SKR tycker att vi ska välja ut ett antal kommuner och försöka att få med både planerare, energi- och klimatstrateger och/eller miljösamordnare från varje kommun och inte enbart plocka en kategori från olika kommuner. SKR kan vara med och marknadsföra detta i deras nätverk med kommuner.

Möten med planeringskatalogen

Vi har haft ett par diskussionsträffar tillsammans med Eva Bergdahl, Hanna Elgåker och Linus Johnsson från den nationella redaktionen på planeringskatalogen. Våra samtal handlade- och mynnade ut i följande;

- Den nationella redaktionen har byggt upp en plattform dit för närvarande ca 28 nationella myndigheter och alla län länkar sina planeringsunderlag. De mest kända för alla är till exempel alla statliga riksintressen. Redaktionen ansvarar för att det är aktuellt, uppdaterat och sökbart. Sakområdena finns kategoriserade och är lätta att sortera fram och söka efter. Underlagen kan sökas nationellt, regionalt eller kommunalt.
- Förutom den nationella redaktionen så finns det regionala redaktioner ute hos respektive länsstyrelse. De ansvarar för att regionalt planeringsunderlag är aktuellt och har sökbara länkar.
- Plattformen innehåller mycket mer (mest faktaunderlag och analyser) än vad som kan vara aktuellt att ta med i översiktsplanen och därför krävs en sortering såväl i underlaget från länsstyrelserna, till kommunernas arbete med sin planeringsstrategi, som lokalt ute hos kommunerna.

Länsstyrelseworkshopar

Under hösten 2021 genomfördes workshops med Länsstyrelserepresentanter från Dalarna, Stockholm, Kalmar, Örebro, Jönköping och Södermanlands län från RUS, LEKS och Samhällsbyggnadsnätverket. Syftet var bl a att testa vårt utkast till processmodell.

Workshop 1 – Hur svårt kan det vara?

Den första workshopen handlade om samhällsplaneringen som strategisk process. Ted Kransby, Minna Hatti, Katja Sjöström Pettersson, Love Frykman, Therese Hamilton, Louise Kareld Ellman och Susanne Claesson deltog

En processmodell med ett strategiskt perspektiv, som tydliggör att den formella planeringsprocessen ingår i ett större sammanhang. Strategisk planering handlar inte enbart om att rigga en process för rationellt beslutsfattande, utan om att skapa processer där inblandade aktörer gemensamt arbetar i en specifik riktning.

Många frågeställningar dyker upp och inte alla besvaras under workshop 1 eller ens under projektet utan bör ses som frågeställningar att jobba vidare med.

KOMPLEX - Allt fler svårgripbara frågor måste beaktas inom ramen för varje enskilt projekt.

GOVERNANCE - Ingen part kan genomföra projekt på egen hand utan vi behöver agera tillsammans.

HÅLLBARHET - Planeringsuppgifter kopplade till social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet behöver hanteras.

Viktiga ställningstaganden kom fram; Strategisk planering innebär att vi siktar mot ett genomförande - en stegvis rörelse i en bestämd riktning under förutsättningen att vi agerar både proaktivt och reaktivt samtidigt. Översiktsplanen ska möjliggöra, reglera och hantera både långsiktiga åtaganden och behov av flexibilitet. Det handlar mycket om att få ihop vision och agerande.

Gruppövning

Under en gruppövning fick deltagarna diskutera hur de samverkar idag på respektive arbetsplats utifrån följande frågeställningar;

- Hur får vi till dialogen?
- Hur skapar vi gemensamma arenor för att diskutera dessa frågor?

Slutsatsen är att det är en ledningsfråga! En uppmaning är att om cheferna ger oss tid och uppdrag så kan vi säkert lösa det!

- Ledningen behöver gå sådana här workshops.
- Det finns så mycket samlad kunskap.
- Det är en utmaning i sig att veta vad som är relevant.
- Du kan inte komma med all din kunskap! Vad är en allmängiltig nivå för att det inte ska bli platt fall?

Det visade sig att man samverkar i ganska stor utsträckning på olika sätt och i olika konstellationer. Rent allmänt tyckte deltagarna att vi behöver förstå varandras områden bättre. Vi arbetar ofta mycket olika och har olika utgångspunkter, lagstöd etcetera. Planerare upplever ofta att man "bombarderas" av andras mål och önskningsar.

Det är ibland svårt att förstå varandras perspektiv och vilken nivå av krav och rådgivning som ska ske gentemot kommunerna i arbetet. Hur kan vi på Länsstyrelsen stötta varandra?

Vi förväntar oss att kommunerna ska kunna detta som vi inte själva klarar. Svårt att hitta bra exempel att sprida. Det blev tydligt att de som inte sysslar med samhällsplanering inte förstår planprocessen och efterfrågar en "processkarta" för kommuners ÖP. Samtidigt har det varit svårt att få gehör hos planerare för miljömålsfrågor eftersom det ofta upplevs som ytterligare en pålaga.

Kommunerna kan välja vad de ska jobba med men hur det påverkar i praktiken är oklart. Får det en verklig påverkan på vad som genomförs om kommunen skriver att man ska jobba mot nationella miljömålen i sin ÖP? Vi kan visa på hur de mål som kommunen sätter upp innebär konflikter eller synergier och hur de kan hanteras till exempel med checklistor.

Vilka mål vill man att en ÖP ska bygga på i botten? Vilka mål ska vara styrande? Kan vi rekommendera kommunerna? Kan vi på Länsstyrelsen inleda ÖP-diskussionerna genom att bjuda in till en kommungemensam "Plan- och byggverkstad" där vi samtalar med kommunerna med ett brett deltagande (tvärssektoriellt?) från länsstyrelsen?

Slutsatser från workshop 1: Det fungerar väldigt olika på olika länsstyrelser. Vissa har bra och väl fungerande forum för möten mellan sakområden medan andra inte alls har fullt fungerande mötesplatser. Det är många olika frågor som hanteras så komplexiteten är stor. Planerarna är oroliga och uppfattar perspektiven som en påläga i sitt ordinarie arbete. Strategerna upplever att planerarna inte har tid eller ork att lyssna. Sammanfattningsvis så handlar det om att fortsätta processen att träffas och lära känna varandra och varandras roller och att det handlar om samverkan och att tillsammans komma fram till bättre slutsatser. Många frågeställningar har dykt upp och inte alla besvarades under workshop 1 eller ens under projektet utan bör ses som frågeställningar att jobba vidare med.

Workshop 2 – Dags att lära känna varandra?

Vid den andra workshopen diskuterades frågorna 1-3 nedan. Ted Kransby, Karin Hermans, Love Frykman, Therese Hamilton, Moa Lindvert, Louise Kareld Ellman, Carl-Johan Sanglert och Susanne Claesson deltog.

1. Hur kan vi integrera klimat- och miljöperspektiven i den fysiska planeringen för en större effekt?

Samtalen i workshop 2 mynnade ofta ut i samma frågeställningar som under den första workshopen. Det handlar om att;

- Skapa relationer. Vi behöver förstå varandras frågor och processer.
- En gemensam portal för dialog och samverkan nationellt och regionalt. Vem ska ansvara för att hålla ihop samverkan?
- Viktigt med ett tydligt ledarskap med mandat att samverka.
- Resurs- och tidsfråga.

Underlaget skulle kunna innehålla konkreta kommunspecifika planeringsunderlag som ställningstaganden i miljö, energi- och klimatmålshänseenden.

Används planeringsunderlagen av kommunerna som finns i planeringskatalogen? Kan vi göra mer än bara hänvisa till planeringskatalogen? Vilka nya underlag behövs? Viktigt att materialet är uppdaterat. Kan vara svårt i små län. Resurser och prioriteringar! Lättare för stora resursstarka län. Underlagen ska ha en viss status och giltighet.

Miljömålens åtgärdsprogram i tät dialog med varje kommun. Kanske kan man jobba på liknande sätt i ÖP-arbetet.

Uppföljning av god bebyggd miljö med planerare. Effektkedjor – var ska vi vara i olika skeden? Framtidsscenarier och metoder för avstämningar. Kombinera det med miljötillstånd som finns idag. Olika syn på vad som ska ske och vad som är rätt. Generalister (PBL) och strateger (energi/miljö/klimat) måste samarbeta och kompromissa.

Klimatanpassningsåtgärder (åtgärdsprogram) i dialog med kommunernas miljö/klimatstrateger. Dessa antas av kommunerna. Dialog med klimatstrateger, VA-bolag etc.

2. Hur kan vi skapa ett mer holistiskt sätt att arbeta? Genom att höja kompetensen hos varandra genom samverkan. Utbilda varandra. Se till att checklistor och vägledningar till kommunerna åtföljs av utbildningsinsatser till både politiker och tjänstemän.

3. Vem behöver förstå vem? Vi behöver alla förstå varandras perspektiv. Viktigt att ansvaret delas och att initiativen tas från olika håll.

Slutsatser i workshop 2: Vi måste ta fram en massa planeringsunderlag för att hjälpa kommunerna. Problemet är att de snabbt uppfattas som inaktuella och det sprider sig en viss oro om aktualiteten fast de i själva verket är aktuella. Kommunernas planerare kan till en viss grad använda sig av olika vägledningar och checklistor men inte utan att samarbeta internt inom den egna organisationer med bland annat strateger.

Workshop 3

Vid den tredje workshopen diskuterades frågorna 1-3 nedan. Ted Kransby, Katja Sjöström Pettersson, Moa Lindvert, Louise Kareld Ellman, Minna Hatti, Andrea Antonsson, Aila Nilsson, Carl-Johan Sanglert och Susanne Claesson deltog.

Under denna workshop presenterades begreppet komplexitet och hur sambanden hänger samman. Deltagarna diskuterade den modell projektgruppen föreslår för samverkan.

Slutsatser från workshop 3: Den allmänna uppfattningen var att den föreslagna arbetsmodellen var det oundvikliga sättet att jobba på i framtiden. Varför behöver vi jobba så här? Jo för att vi jobbar med så komplexa frågor att vi behöver samarbeta för att förstå de komplexa sambanden.

Kommunworkshopar

Under våren 2022 genomförde workshops med kommuner i varierande storlek, struktur och geografisk belägenhet. Önskemålet var att varje kommun har med minst en representant från plansidan, miljösamordnare och som energi- och klimatstrateg eller liknande.

Kommunerna Luleå, Sollefteå, Gagnef, Göteborg och Tomelilla valdes ut.

I ett utskick till kommunerna bad vi varje kommun fundera över varför just deras kommun skulle vara med i workshoparna genom att fundera på följande frågor;

- Sker det mesta av ert arbete i stuprör?
- Ser vi lika på problemlösningar och har vi samma utgångspunkt i problemställningar?
- Är samverkan minimal?
- Är det svårt att få till samverkan?
- Har du själv tillräcklig kunskap för att finna, beskriva och lösa ett problem?
- Vilka problem är det vi löser genom tvärspektoriell samverkan?

Genom att delta i våra planerade workshops får din kommun:

- Chans till ökad sektorsvis samverkan i den egna kommunen
- Vara med och påverka och dra upp grunderna till hur samverkan och tvärsektorielt kan ske
- Bygga nätverk – öka den egna institutionella kapaciteten
- Möjlighet att påverka länsstyrelsernas arbete
- Argument varför vi ska arbeta på tvären och mellan planeringsnivåer
- Förståelse för varandras verklighet
- Lärprocess, nyttja vår sammanlagda kunskapsbank effektivt i vårt dagliga arbete
- Upptäcka fler målkonflikter och skapa synergier

Workshoparna genomfördes vid tre tillfällen á 3 timmar. Under workshoparna diskuterades de olika utgångspunkter såsom tidig dialog, roller och arbetssätt som representanterna har.

Workshop 1

Den första workshopen handlade om komplexitetens utmaningar och vilka olika samband som kan förekomma för kommuner i stort men även specifikt för den egna kommunen. Deltagare från:

Sollefteå kommun: Hamed Hassani och Stina Eriksson

Gagnefs kommun: Kia Visén och Eric Larsson

Göteborgs kommun: Pernilla Rydeving, Ann-Sofie Ahlgren, Karin Meyer och Mathilda Edlund

Tomelilla kommun: Henrik Lundblad och Linda Wolski

Luleå kommun: Sophie Forslund

Samhällsplaneringen har blivit alltmer komplex. En planerare kan inte sitta ensam!

Vi behöver förstå och lösa olika planeringsuppgifter i samverkan och därför behöver vi tillsammans utveckla nya vägar att arbeta på.

Under denna workshop identifierades följande förutsättningar;

- Politiken ger fria händer att utveckla metoder att jobba på men ger inte tillräckligt med tid och resurser för detta.
- Kommunerna är eniga trots kommunstorlek om att det behövs samverkan pga. de utmaningar man står inför.
- Det finns stora organisatoriska bekymmer. Lilla kommunen saknar ibland kompetens medan den större har den. Men den större kommunen har en mer komplicerad samarbetsutmaning!
- Tidspress och brist på upparbetat kontaktnät gör en viss frustration inför en planeringssituation. Vilka kompetenser ska involveras?

Workshop 2

Deltagare under den andra workshopen var;

Sollefteå kommun: Hamed Hassani och Stina Eriksson

Gagnefs kommun: Kia Visén och Eric Larsson

Göteborgs kommun: Pernilla Rydeving, Ann-Sofie Ahlgren,

Tomelilla kommun: Terese Bruhn

Luleå kommun: Frida Berglund och Agneta Laitila

Vid den andra workshopen fick deltagarna diskutera och reflektera över följande frågor;

- Vad är en hållbar översiktsplan, hur ser den ut och hur gör man för att ta fram en sådan?
- Om du fick välja hur skulle du då organisera ÖP arbetet och processen?
- Hur skulle ni kunna organisera det i er kommun? Vilka utmaningar ser ni i er kommun mot att kunna jobba in energi-, klimat- och miljömålsperspektiven i ÖP-arbetet?

Att ta fram en översiktsplan är en viktig process inte enbart ett projekt. Planerare är vana att visualisera olika scenarier och framtidsbilder och det är viktigt att de ser sig som processledare som bjuder in kompetens under planprocessen för att få till en diskussion om vilka vägval som behöver göras för att nå en mer robust framtid.

Viktigt att få med sig politikerna från början så att det blir enighet om viktiga principer som är hållbar över tid.

Varje kommun har sina egna utmaningar. Utgå från dessa och hantera dem med utgångspunkten att integrera miljö-, energi-, och klimatperspektiv. För ytterligare hållbarhet behöver vi även ta in sociala och ekonomiska dimensioner.

Översiktsplanen ska vara uppföljningsbar och kommunen bör noggrant och regelbundet följa upp **effekter** av fattade exploateringsbeslut oavsett om de följer eller inte följer översiktsplanen.

Workshop 3

Deltagare under den tredje workshopen var;

Sollefteå kommun: Hamed Hassani och Stina Eriksson

Gagnefs kommun: Kia Visén

Göteborgs kommun: Ann-Sofie Ahlgren, Karin Meyer

Tomelilla kommun: Terese Bruhn

Luleå kommun: Agneta Laitila

Under workshop tre genomfördes diskussion i storgrupp om följande frågor;

- Hur får man översiktsplanen hållbar över tid?
- Hur jobbar man tvärsektorielt för att få in alla frågorna och hur ser processen ut?
- Hur får vi politiken att hantera komplexiteten och tänka tvärsektorielt?

En viktig förutsättning för att få översiktsplanen hållbar över tid är att få till breda politiska överenskommelser och att politikerna förstår de komplexa frågor och samband som följer av den.

Planprocessen är ofta utdragen på grund av olika anledningar, bland annat komplexiteten, förändringar i politiska majoritetsförhållanden eller organisatoriska och personella orsaker. Ofta har man en hög ambition att vara mer deltagande från andra sakområden men det faller bort på grund av resursbrist och att det tar tid.

Viktigt att lägga mycket tid på att träffas, diskutera och justera. Minska prestigen som kan finnas inbyggd mellan olika sakköretredare.

Viktigt att arbeta med tvärspektoriella samband mellan ÖP och Miljö- och klimatprogram eller liknande som kan finnas i en kommun. I större kommuner brottas man med storleken och de utmaningarna man har att få ihop olika enheter men det finns ofta bra kompetens. I de mindre kommunerna är det lättare att samarbeta mellan enheter men svårare att finna all kompetens som krävs.

Det tenderar fortfarande till att vara så att sakområden från energi-, miljö- och klimat har en roll av att kontrollera och säga ”hallå där...tänk på det här också” vid textsamråd.

Det behövs troligen mycket mer regionala underlag för att få till hållbara lösningar framför allt inom transport och energimarknaden. Dessa frågor behöver botten också i fråga om ett markanspråk som bör redovisas på en karta i en ÖP.

Andra aspekter för att få ÖP mer hållbar är att genomföra så kallade hållbarhetsbedömningar av ÖP:n genom att lyfta in andra dimensioner.

Tillväxtfrågan är en av de allra viktigaste frågorna för en kommun. Om det sker stora strukturella förändringar inom till exempel näringslivet kan det leda till önsningar som det inte finns stöd för i ÖP.

Kan man skapa en beredskap för kriser eller konflikter att lösa till exempel större markanvändningsbehov för att öka lokala produktionen och distributionen för el, gas etcetera i en ÖP så blir den mer hållbar.

Vi behöver förändra bilden av fysisk planering och bli bättre på att hjälpa åt. Hur kan vi tillsammans översätta behoven och ge dem en fysisk dimension?

Hur ofta ställer Länsstyrelserna frågor av nedanstående karaktär till kommunerna?
Om ni fick önska fritt vad vill ni ha för stöd av Länsstyrelserna?

- Processtöd?
- Lotsar?
- Planeringsunderlag t.ex. Vägledning, checklista eller handbok?
- Förändringar i PBL?

Under denna workshop har ett antal funderingar dykt upp;

Är Länsstyrelserna riggade för och finns resurserna för att stödja kommunerna?
Ska eller bör PBL förändras så att det blir ett tydligare krav på ÖP:s innehåll och därmed ett tydligare uppdrag till Länsstyrelserna?

Ska det ställas krav på bättre analyser av vad som presenteras i ÖP? Visualiserade analyser av olika planalternativ genom exempelvis scenarier eller genom att använda olika verktyg kan också stärka aktörers förståelse för hur den fysiska planeringen kan bidra till energiomställning och minskad klimatpåverkan. Att visualisera olika scenarier och framtidsbilder kan också vara en framgångsfaktor under planprocessen för att få till en diskussion om vilka vägval som behöver göras för att nå en mer robust framtid.

I översiktsplanarbetet jobbar man inte sällan med framtidsspaning och med olika scenarier och målbilder som visar trender och vad olika val innebär. Vad behöver vi göra för att nå dit? Omvärldsbevakning och framtidsspaning! Kommunerna kan sedan översätta det till sitt sätt att jobba. Synliggöra vilken förändring som kommer och förstå vad den innebär. Stor skillnad mellan politikerna när det gäller energipolitik. Sorter ut vad som är stort och smått och hur man ska avväga olika mål. Bra om det kan visualiseras i kartor.

För att uppfylla miljömålen behöver vi göra detta.

För att uppfylla klimatmålen behöver vi göra detta.

För att uppfylla energimålen behöver vi göra detta.

Tror det behövs mer stöttning av kommunerna - inte bara underlag.

Utbildning. Hur kan man få ihop Lst och politiker? Svårt att få politikerna att förstå komplexiteten.

Länsstyrelsen skulle kunna vara den som säger de obehagliga frågorna. Sätter frågorna i ett sammanhang.

Bra med ett stöd hela vägen i processen. Bra att visa vad olika val innebär, att få aha-upplevelsen.

Process och lots låter positivt. Bra med kunskapsstöd men också att utveckla arbets sättet. Lotsen kan synliggöra vad olika val betyder. Hjälpa till i analysen. Borde mötas oftare i verkstad!

Tydliggöra vad som hör hemma i PBL-processen och var de andra frågorna hör hemma?

Lotsdelen mer intressant! Bra att ha regelbundna avstämningar med Länsstyrelsen. En person som kan ge feedback allt eftersom!

Borde vara krav på ett antal viktiga grundanalyser tas fram innan översiktsplanen skrivs. Nu hamnar det på planenheten att göra en massa utredningar i DP-processen.

Slutsatser från workshoparna med kommunerna:

Rumsliga scenarier kan också, såväl för sakägare som för beslutsfattare, visuellt tydliggöra hur Agenda 2030-målen samt regionala och lokala mål kan uppnås genom fysisk planering.

Rent allmänt är det viktigt för en kommun att bedriva ett aktivt ÖP-arbete. Det är viktigt att kommunen tar kommandot och styr över utvecklingen. Det är då olika bedömningar av hållbarhet kan ligga till grund för utvecklingen. Motsatsen är en aktörsstyrd utveckling där olika exploitörers vilja att bidra till utveckling som styr lokaliseringen vilket kan vara förödande ur ett hållbarhetsperspektiv då man inte ser samlade konsekvenser av förslagen.

Översiktsplanearbetet ser olika ut i olika kommuner. Kommuner har olika kapacitet att bemanna och genomföra arbetet. Ofta leds arbetet av en PBL-planerare med korta inspel från andra kompetensområden. Hur en kommun organiserar sitt ÖP-arbete och vilka resurser som ingår i arbetsgruppen avgör möjligheterna för att uppnå hållbarhetsdimensioner.

Hur mycket ska ingå? Ska den omfatta allt eller hänvisa till andra planer och program?

Hur organiserar kommunerna ÖP-arbetet och hur mobiliserar kommunen de resurser som behövs?

Hur ska kommunen/-erna säkerställa att hållbarhetsaspekterna bibehålls i genomförandet av ÖP i detaljplanejobben?

- Många kommuner har kommit längre än vi på länsstyrelserna kanske tror i fråga om hållbar fysisk planering. Förståelsen finns för samhällsplaneringens komplexitet och förståelse för dess betydelse för ett hållbart samhälle men de behöver fortfarande hitta former (processer) för långsiktiga översiktsplaner som är hållbara i sin struktur över tid. Kommunerna ser ett ökat behov av regionala planeringsunderlag med ett regionalt perspektiv och hur dessa kan tillämpas. Kommunerna ser gärna ett stöd och lotsning från länsstyrelserna för att få flyt i processerna.

Förankring

Styrgruppen har kontinuerligt burit projektets frågeställningar till och från respektive nätverk under arbetets gång.

Samhällsbyggnadsnätverket

Arbetsgruppen har vid två tillfällen i februari och december 2022 informerat och förankrat projektet i samhällsbyggnadsnätverket.

Miljömålnätverket - RUS

Arbetsgruppen har vid två tillfällen i april och december 2022 informerat och förankrat projektet för cheferna för miljömålsarbetet vid länsstyrelserna.

LEKS-nätverket

Arbetsgruppen har vid två tillfällen i april och december 2022 informerat och förankrat projektet för cheferna i LEKS.

Kunskapshöjande seminarier

I projektplanen fanns ett uppdrag att arrangera så kallade kunskapshöjande seminarier. Till dessa så har chefer och handläggare från ett flertal sakområden bjudits in men framförallt från de tre nätverken RUS, LEKS och Samhällsbyggnadsnätverket.

Hållbar småstad

Region Skåne presenterade sitt arbete och den rapport som tagits fram hösten 2021 om Hållbar småstad. Detta är en idéskrift med tips till kommunerna om hur de kan jobba för en robust framtid. Totalt deltog ett 60 tal deltagare på presentationen.

PBL för rookies

Våren 2022 genomförde Boverket en grundläggande PBL-introduktion med fokus på översiktsplanefrågor. Syftet var framför allt att höja kompetensen hos de som inte arbetar dagligen med PBL. Seminariet var välbesökt, ca 125 deltagare från de tre nätverken.

Checklista för begränsad klimatpåverkan

I april 2022 presenterade Ted Kransby Checklistan för begränsad klimatpåverkan som tagits fram vid det så kallade ”Tillsammans”-projektet”. Checklistan syftar till att fungera för kommunerna i deras detaljplane- och översiktsplanearbete. Checklistan är nu ett Länsstyrelsegemensamt planeringsunderlag som finns i planeringskatalogen. Det var ca 80 deltagare från nätverken med vid seminariet.

Ramverk för nationell planering

Sammanlagt deltog ett 60-tal medarbetare från de tre nätverken vid seminariet där Boverket presenterade arbetet med ”Ramverk för nationell planering” där ett förslag tagits fram på ny myndighetssamverkan och ny nationell planeringsorganisation. Utgångspunkten i Miljömålsrådet har ansvarat för arbetet och konstaterar i sin analys att vi inte når målen i Agenda 2030 arbetet och att vi måste ställa om men planeringssystemet är ofullständigt.

Presentation av tre vägledningar

Boverket har tagit fram en ny vägledning om klimatrelaterade risker i den byggda miljön som fokuserar på processen kring hur arbetet kan integreras i den kommunala fysiska planeringen. Det kommunerna i huvudsak ska fokusera på är bland annat bedöma risker och synen på risken för skada vid översvämningar, ras, skred och erosion samt vilken skada det kan innebära på den byggda miljön. Kommunerna bör redovisa områden som inte är lämpliga att bebygga samt funktioner för att skydda andra områden såsom till exempel dagvattenanläggningar eller vallar.

Utöver det så presenterades en vägledning om MKN för vatten. Begreppet MKN och innebörden av att krav på att följa normen vid fysisk planering (Dp och ÖP). Det handlar om helhetsperspektiv i avrinningsområden och att statusen på vattnet utsätts för en massa påverkansfaktorer vid exploatering som beskrivs och åtgärder som behövs för att upprätthålla god ekologisk och kemisk status ska redovisas i den fysiska planeringen.

Vägledning om dricksvattenförsörjning påtalar behov av samverkan genom hela planprocessen. Genom att analysera markanvändningens påverkan och vattenresursers sårbarhet (behov och tillgångar, göra avvägningar) bedöma konsekvenser av förorenade vattenresurser och formulera dessa i tydliga ställningstaganden.

Vid seminariet deltog 144 personer från våra tre nätverk.

Litteraturstudier

Rapporter

Det finns en ansevärd mängd arbeten de senaste 10–12 åren där vikten och behovet av att utveckla dialogen och de tvärsektoriella perspektiven i den fysiska planeringen kan konstateras. Nedan följer några exempel som projektet vill lyfta fram.

Boverkets rapport 2022:05 ramverk för nationell planering.

Förslag till utvecklad nationell planering i Sverige. Rapporten beskriver grundstrukturen för ett ramverk för nationell planering som består av ett *Råd för samhällsplanering*, en *Arena* för samverkan mellan statliga myndigheter samt ett *Forum för dialog mellan planeringsaktörer*.

Rådet för samhällsplanering föreslås utgöras av myndighetschefer från de statliga myndigheter vars sakfrågor och ansvarsområden har stor betydelse för samhällsplaneringen. Rådet får i uppdrag av regeringen att formera och hålla samman två funktioner:

- Arena för samverkan mellan statliga myndigheter där deltagande myndigheter gemensamt tolkar, tydliggör och samordnar nationella mål, anspråk och intressen som direkt eller indirekt påverkar den rumsliga organiseringen av landskapet och den fysiska miljön.
- Forum för dialog mellan planeringsaktörer som möjliggör kontinuerligt dialog- och kunskapsutbyte mellan offentliga, privata och civila aktörer på olika planeringsnivåer.

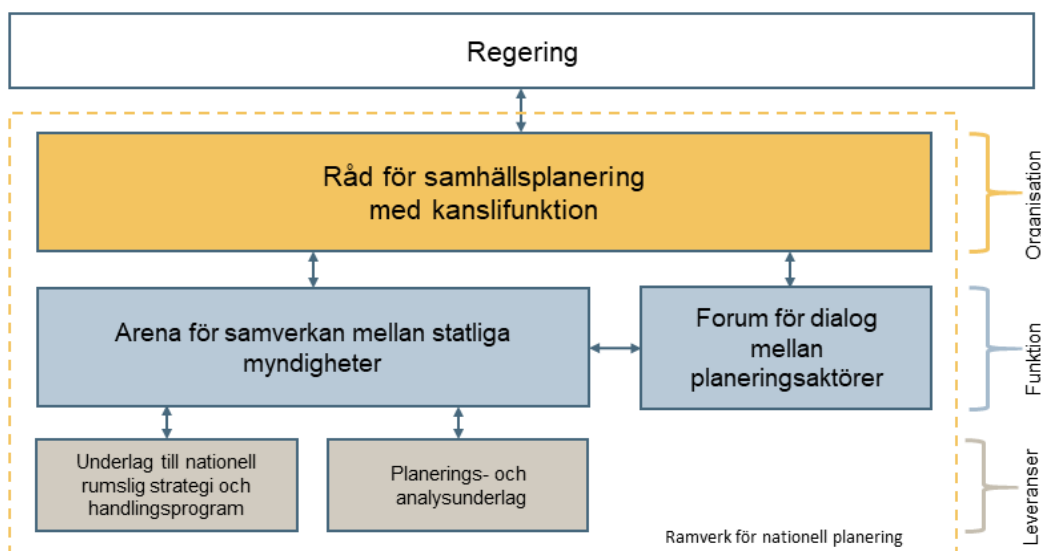
Syfte med ramverket för nationell planering

En gemensam målbild behövs för att agera i en gemensam riktning eftersom det saknas en gemensam målbild för rumsliga strukturer och målfloran är spretig och otydlig.

Samverkan krävs för att lösa komplexa och nya typer av problem men myndigheterna arbetar sektorsvis och saknar arena för samverkan. Planerings- och analysunderlag liksom konsekvensanalyser är bristfälliga.

Många intressen och sektorsfrågor behöver ses utifrån en större helhet och idag brister hänsynen till funktionella samband och sammanhang.

Den organisatoriska bilden av Ramverk för nationell planering föreslås enligt bild nedan.

De beståndsdelar som föreslås inom ramverket för nationell planering har till syfte att underlätta och skapa tydlighet för planeringsaktörer på såväl nationell, regional som kommunal nivå genom att:

- upprätta en nationell lägesbild, dela kunskapsunderlag och tillhandahålla rumsliga nationella analyser
- synliggöra nationella målkonflikter och synergier utifrån ett rumsligt perspektiv
- identifiera behoven av och verka för samordning och samverkan mellan olika planeringsaktörer - nationellt, regionalt och kommunalt
- analysera rumsliga konsekvenser av olika alternativa vägval och åtgärder i ett nationellt perspektiv
- tydliggöra principer och förhållningssätt för nya sätt att agera för omställning
- tydliggöra den nationella styrningen och stärka förutsättningarna för de nationella målen att få genomslag på nationell, regional och lokal nivå, till exempel genom underlag till nationell rumslig strategi och handlingsprogram

Energismart samhällsplanering

Föreningen för samhällsplanering ² presenterar goda exempel på hur man i olika städer arbetat metodiskt och kreativt med att integrera energiperspektivet i den fysiska planeringen. Skriften innehåller även reflektioner kring förutsättningarna för det tvärssektoriella samarbete som krävs för en omställning mot hållbara energisystem, samt exempel på arbetssätt, metoder och verktyg som kan användas i detta arbete.

² Föreningen för samhällsplanering (FFS) är en ideell förening för de som är intresserad av planering för framtidens boende och arbete, infrastruktur, miljö, lokal- och regional utveckling, stadsbyggnad.

En processmodell för strategisk samhällsplanering

Forum Arena Court (F – A – C) är en processmodell för strategisk samhällsplanering. Forskningsprogrammet Stadsregioner och utvecklingskraft (STOUI) beskriver i sin rapport hur man genom ett diskursivt arbetssätt arbetar igenom olika aktörers upplevelse av vilka förutsättningarna är, vilka problem som ska hanteras och vilka möjliga lösningar som finns. Processen innebär att man ska ”gå i mål” och därför måste man i dialogen komma förbi skillnader i mentala bilder så långt det går och hitta en ny gemensam verklighet.

Fyra stora och tjugo små steg

Uthållig kommuns³ idéskrift om fysisk planering. Metoder och verktyg för att integrera hållbarhets- och energifrågor i fysisk planering med fokus på uppvärmning och transporter. Arbetsmetodiken presenteras i form av fyra huvudsteg med tillhörande delsteg. Huvudstegen är: 1. Planera planeringsarbetet. 2. Integrera hållbarhetsfrågor i översiktlig planering. 3. Integrera energifrågor för uppvärmning/kyllning/el och transporter. 4. Utforma en strategi (handlingsplan) för genomförande och uppföljning.

Fysisk planering som verktyg i omställningsarbetet

Erfarenheter och resultat från några av de projekt som fått stöd genom Energimyndighetens stödprogram *Lokal och regional kapacitetsutveckling för energiomställning och minskad klimatpåverkan* som pågått 2018–2020. Trots att stora delar av planeringsprocessen är lagstyrd bygger integreringen av energi- och klimataspekter idag i mycket stor omfattning på politisk vilja och tjänstepersoners och byggaktörers kunskap och engagemang.

För att åstadkomma en omställning krävs därför ett förändringsarbete och ett tydligt ledarskap, såväl på organisations- som individnivå. I ett sådant förändringsarbete behöver politikernas, myndigheternas och tjänstepersonernas olika ansvar och roller vara tydliga, politiker och chefer behöver visa på en riktning och tjänstepersoner behöver ha ett tydligt mandat att agera. Samtidigt behövs också ökad kunskap om att leda i förändring. Nya arbetssätt behöver utvecklas och planeringsnormer behöver förnyas.

Energimyndigheten har förutom rapport kring erfarenheter även tagit fram en inspirationsskrift *Hur du använder fysisk planering som verktyg i omställningsarbetet*. I denna beskriver de bl.a. hur kommunerna i sitt arbete med planeringsstrategi kan fokusera på energi- och klimatfrågor i översiktsplaneringen. Slutrapporter och vägledning med lärandeexempel med mera har tagits fram och presenteras på Energimyndighetens hemsida [Energi- och klimataspekter i fysisk planering \(energimyndigheten.se\)](http://energimyndigheten.se).

---

³ Energimyndighetens program Uthållig kommun var ett samarbete mellan Energimyndigheten och utvalda kommuner i Sverige under perioden 2003-2014.

Slutsats

Nya arbetssätt och bygga nätverk

Tvärsektoriella arbetsmiljöer ger tillgång till stora kunskapsbanker inom och mellan olika organisationer. Samverkan bidrar inte bara till att man kan dra nytta av varandras expertkompetens och därmed får en högre utväxling, utan också till att skapa en känsla av att man är kollegor i branschen, oavsett vilken organisation man tillhör.

När planarkitekter, energi- och klimatstrategier, samhällsplanerare, biologer, folkhälsostategier, landskapsarkitekter, trafikplanerare, exploateringsingenjörer, miljömålssamordnare/strateger med flera arbetar tillsammans skapas det ny kunskap och synergier synliggörs.

Nätverk blir ännu viktigare när utvecklingen sker snabbt och gör en organisation mindre sårbar om en expertkompetens slutar, men det gör också arbetet intressantare för de personer som är ensamma inom sitt kompetensområde.

Tvärsektoriella arbetsmiljöer

Erfarenheter från flera studier visar att ett tvärsektoriellt samarbete och nätverksbyggande med många inblandade aktörer både ger synergier i planeringen och bidrar till att komplettera och stärka varandras kompetens. Dessa samarbeten behöver ha fokus på att vara ett kontinuerligt nätverks- och kulturbyggande och bygga på ömsesidig respekt, öppenhet och förtroende.

Frågan om hur vi ska lyckas med att i större utsträckning än idag integrera miljö-, energi- och klimatmålen i den strategiska fysiska planeringen pekar i allt högre grad mot att bli bättre på att samverka.

Vi lever i en tid då vi behöver ställa om i samhället med bland annat fokus på fossilfri energianvändning, fossilfri energiproduktion, hållbar stadsbyggnad och hållbar planering. Större krav kommer att ställas på såväl offentlig förvaltning som det privata näringslivet.

Kommunerna fysiska planering måste kunna bidra till en sådan omställning och då gäller det att länsstyrelserna också är riggade och förberedda att möta kommunernas behov av planeringsstöd.

Länstyrelserna

www.lansstyrelsen.se